

CORRIG. VON HOPP

celým svým životem. Byl v těch chvílích takový, jakého jsme ho znali. Mlčel a pohrdal. Byl čestný a statečný, i když viděl, jak se zvedají hlavně pušek k jeho srdci.

Ale ani tomuto velikému lidskému gestu, jako je statečnost vždy a za všech okolností, i když se přiblížila sama smrt, mě Vladislav Vančura nenaučil.

Je nahořklý dušičkový čas. Nebe je mléčné matné jako okna ordinace, kam by bylo jinak vidět. Nízké slunce je vlažně prozařuje. Smutný den nedá, abychom nevzpomínali. Nebe je plně vzpomínek.

Na píseckém hřbitově je mezi hroby hrob. Měl bych tam jít a u hrobu vděčně postát. Alespoň v tento vzpomínkový čas. Vilém Kostka byl můj dobrý známý. Nebylo by spravedlivé, aby jeho jméno smazal čas a zavála lhostejnost. Nezasloužil by si to. Aspoň pro tyto naše dny.

Rodák z Kopidlna, sloužil za první republiky ve zpravodajském oddělení generálního štábu. Po likvidaci tohoto útvaru nacistickými okupanty poslal Viléma Kostku předseda protektorátní vlády generál Eliáš do ministerstva osvěty a bylo mu uloženo, aby bděl nad českou knihou.

Ti, kdo už nemohli uniknout z dosahu černých uniform SS a tím se nedobrovolně rozhodli dýchat otrávený vzduch protektorátu, myslím, že věru jen neradi vzpomínají na tu krutou maskarádu uniformem, i když dny a noci mokvající lidskou krví jsou už tak daleko za námi.

Nikdy v životě jsem netoužil po zbrani. Řemeslo vojáků bylo mi cizí. Na vojně jsem nebyl a zabíjet jsem se tedy neučil. Také nepatřím k těm, kdo uznávají jen tento druh hrdinství. Přece však zažil jsem chvíle, kdy jsem upřímně záviděl našim lidem, kteří unikli včas a měli v rukou zbraň. Jaký to byl pro ně asi závratný okamžik, když mohli sevřít pušku. Byla naděje i jistota. Bylo to křídlo švobody v tom zlém čase, kdy pocit bezbrannosti byl zoufalý.

Ale všechno je za námi. Zůstaly jen zašlé nápisy — K vodě. Do sadu — na pražských domech, jejichž fasády nebyly od války opravenány. A pak ovšem bolest a smutek těch, kteří mají své mrtvé pochovány v té špinavé vichřici.

Než Kostka nastoupil do svého úřadu, byl do ministerstva školství a osvěty jmenován jako přednosta odboru pro tiskový dozor dr. Augustin Hopp, pražský Němec, který za první republiky pracoval jako redaktor Prager Presse. Bylo to snad dobré i špatné zároveň. Dobré bylo, že Hopp nepatřil k zůřivým nepřátelům všeho českého a jeho němečtví bylo přece jen obroušeno českým prostředím. Nedobrá byla patrně ta okolnost, že se Hopp v českých věcech vyznal. Tím obtížnější bylo jej pak přelstít.

Na milého Kostku vzpomínáme občas s Bohumilem Novákem, který ho znal dříve a sblížil se s ním přátelsky. Pospíchám, abych mu dal slovo. Ať vypravuje!

S Vilémem Kostkou setkal se poprvé ještě v létě roku 1940, když jako redaktor nakladatelství Františka Borového musil jednat o dalším vydání Vášova-Trávníčkova Slovníku. Přátelsky se s ním sblížil až později, když se několikrát sešli ve vlaku. Novák jezdil domů do Hořátkve u Nymburka a Kostka do rodného Kopidlna. Byla to táž trať. Tak měli mnohem lepší příležitost se poznat než v Kostkově kanceláři. Nejdříve jej Kostka zaujal svou znalostí české kultury, na vojáka povoláním překvapující. Znal zvláště moderní české výtvarnictví. Zajímal se o Trchého, měl rád Jana Zrzavého, Josefa Čapka, Svolinského. Ale znal také moderní českou poezii. Četl Horu, Halase, Nezvala i Hrubína. O jejich knihách věděl víc, než je možno předpokládat i od dobrého čtenáře. Novák zkrátka záhy rozpoznal, že Kostka je dobrý člověk a spo-

(536)

lehlivý Čech. Jeho informovanost, jeho zájmy byly mu pak dobrým vodítkem při práci, na první pohled nepěkné. Ve své kanceláři ve Vorskilské ulici a později ve Valdštejnském paláci hovořil o knihách, autorech i nakladatelích a Nováka seznámil upřímně se svou prací a informoval ho o svých problémech. Nebyly nikterak lehké.

Bylo by škoda při této příležitosti nezasnamenat historii s knihou Vlastimila Rady Hostinec U kamenného stolu. Tu se naskytla možnost ověřit si Kostkův charakter.

Na podzim roku 1940 zavolał si Kostka Nováka do své kanceláře, když neznámý anonym upozornil Kostku, že nejde o knihu Radovu, ale že Rada kryje pravého autora, Karla Poláčka, který byl žid a nesměl za protektorátní knihy vydávat.

A tehdy měl Kostka s Novákem asi tento rozhovor.

Podívejte se, Nováku, někdo mě upozornil, a patrně to byl někdo z okruhu vašeho trochu neopatrného šéfa, že u vás vychází Poláčkův román a že ho podepsal malíř Vlastimil Rada. Tak jsem si rukopis přečetl a řeknu vám rovnou, že jestli to psal Rada, zplagoval Poláčka se vším všudy. Když mi však řeknete, že to psal Poláček, máte povolení v kapse. Budete-li trvat na tom, že autorem je Rada, knihu nepovolím, Radu si sem zavolám a řeknu mu, že si tento plagiat musí laskavě odpuštít, nechce-li mít ostudu.

Novák se opatrně zeptal, proč mu tak záleží na tom, zda je to Poláček, či Rada.

Záleží mi na tom už proto, že nechci ve vašich očích vypadat jako trouba, který nepoznal Poláčka a dal se tak snadno obalamutit. A když to náhodou praskne a bude mi hrozit zavření, nechci se hájit pravdou, kterou budu znát, ale lží, kterou si vymyslím a gestapákům naservíruju tak, že bude pravdivější než pravda. A kdyby mě přece jenom zavřeli, chci vědět proč!

(537)

Po těchto přesvědčivých slovech Novák přiznal pravdu a odcházel nejen s povolením románů, ale i s radostným přesvědčením, že se nemylil a Kostka že je správný chlap.

V roce 1940 vyšly ještě dvě básnické knížky, Halasovo Torzo naděje a moje sbírka Zhasněte světla. Zhasněte světla! Tato dvě slova byl totiž poplašný výkřik, který se ozýval v pražských ulicích v prvních dnech nařízeného zatemnění.

Z Halasovy sbírky nebyly eliminovány ani krásné, ani vášnivé a protinacistické verše o Praze. Cenzor je sice vyškrtl, ale Kostka jeho zásah zrušil. Ani z mé knížky poznamenané červenou tužkou na několika místech nakonec rovněž nevypadl ani jediný verš. Zůstala tam i báseň o záříjové mobilizaci a s ní i několik až příliš jasných veršů o našem osudu. A mimochodem: obě knížky vyšly později v novém vydání bez úředního svolení, ale s tímým souhlasem Kostkovým.

Hovořilo by se mi mnohem lépe o knihách mých přátel, Hory, Holana, Halase a Nezvala. Mám strach, abych nebyl podezříván z ješitné marnivosti. Chtěl jsem vždy, aby tato nepřijemná vlastnost nebyla se mnou spojována. Ovšem do cenzurních zásahů v jejich textech nebyl jsem tak zasvěcen. Ale vím přesně, že Kostka u jejich knih nepočínal si jinak. Cenzurní škrty zrušil a knihy vycházely tak, jak je autoři napsali, ačkoliv to byly knihy zaměřené ve většině proti politickým událostem těch dní. Někdy zakryté, někdy polozakryté a namnoze i zcela otevřené.

V mé sbírce vyškrtl cenzor srozumitelné verše:

*Zhasněte světla! Abych nesřítás rosu,
jež zachvěla se na konečcích řas,*

(538)

*jen potichu, jen tiše, bez patosu
si říkámu: jaký, jaký to byl jas
v té noci, když se všechno zatemnilo
a každý jako stín se schoulil ke kmeni!
Já vim, já vim, že lip by tenkrát bylo
zaslechnout dunění.*

Také tyto verše Kostka uvolnil a na povolovacím přípisu vyškrtl Bewilligt — nein a napsal Bewilligt — ja. Přípis byl podepsán: Corrig. von Hopp. Toho von Hoppa podepsal ovšem sám. Ten podpis uměl mistrně napodobit a často jej použil.

Ve Vějíři Boženy Němcové bylo cenzorem zatrženo mnoho veršů. Ale než budu pokračovat v tomto výčtu, použiji příležitosti, abych tu zaznamenal, jak tato i Halasova kniha Naše paní Božena Němcová vznikly. Vznikly totiž na společné téma ze stejného popudu, ale nevěděli jsme jeden o druhém. Toho roku blížilo se výročí Boženy Němcové, uplynulo 120 let od jejího narození. V trezoru nakladatelství ležela složka asi s dvaceti kolorovanými kresbami k Babičce od Petra Dillingera. Nakladatelství mi navrholo, abych k nim napsal verše, že knihu vydá k výročí. Do této práce se mi nechtělo. Návrh jsem tedy nepřijal, ale nabídl jsem, že o Němcové napíši delší báseň. Vedení ochotně souhlasilo a s týmiž kresbami se obrátilo na Halase. Tam se opakovalo přesně totéž. Halas se uvolil, že napíše cyklus básní o Boženě Němcové. O svém slibu jsme s Halasem nemluvíli, vzpomínajíce na pověru, že o uměleckých plánech se nemá hovořit předčasně, protože obvykle se pak nepodaří. Řekli jsme si to, až měl šéf na stole oba rukopisy, a dali jsme se do smíchu. Nešlo tedy o soutěž, jak kdesi napsali.

Vraťme se však k tužce cenzorové. Ve Vějíři kromě

(539)

jednotlivých veršů mělo vypadnout i několik slok. První začínala veršem: „Koho měl volat tento lid...“ Druhá: „V té tmě však hřměla jenom tma...“ A konečně třetí: „Čo dal jí osud do véna...“ až po závěr: „Volal jsem ji, když přišel strach.“ Báseň vyšla bez těchto eliminací a původní povolení, kde vyškrtnuté verše byly označeny jako nežádoucí, nahradil Kostka povolením novým, zatímco Novák všechny stránky poznamenané červenou tužkou dal na stejném papíru přepsat. V Kostkově přítomnosti je pak vložil do rukopisu původně předloženého k doзору. Ty staré stránky s označenými verši samozřejmě odstranili. Hodili je do kamen.

Také Světlou oděná, báseň, která je mi milá nad jiné a na kterou si rád vzpomenu, což nemá být pocta snad jejím kvalitám, ale okolnostem, za kterých vznikala, ohrožena byla cenzorskou červení, že jen taktak nevykřvácela. Psal jsem ji v těžkých chvílích za války na kuchyňském stole, na kterém žena právě vařila. Cenzorům nelibily se verše o roztržených krajkách na oltáři, o botách dupajících do dlažby Svatovítského chrámu. Sloka: „Dnes už vim, proč vlašťovka se vrací...“ — až po verš: „silnější než opium a hašiš“ zdály se neúnosné a cenzor je zaškrtl. Marně. Kostka všechna místa zbavil toho sevržení červenými škrty a verše pustil na svobodu. Vystavil nové povolení, podepsal je jménem Hoppovým a kniha vyšla neporušená i s těmi verši, které tak zřetelně se dožadovaly správné citace veršů Kollárových, známých každému studentovi:

*Vězeň ví, že časy mění čas,
vězeň ví, kam jeho čas ho vede.*

Tato historie se opakovala i při předložení poslední

protektorátní knížky Kamenný most. Přemnohý verš už hořel v plamenech červené tužky cenzorovy, ale kniha, jejíž pravý smysl byl nablídní, vyšla celá.

Tu musím připomenout, že to bylo ve dnech, kdy nám v uších ještě doznivaly ponuré rány bubnu potlažených černým sukmem a v očích nám ještě zářily pochodné nad hlavami půlnočních příšer, když pohřební průvod se hnul a mrtvého Heydricha vezli na Hrad. Tam čekal živý Himmler! V době, kdy jsme se sotva vzpamatovávali z hrůzy. Frank tehdy vyhrožoval Praze, že dá popravit každého desátého jejího obyvatele mužského pohlaví, jestliže do toho a toho dne, té a té hodiny nebudou vypátráni pachatelé atentátu. Tenkrát ještě čadilo spaleniště Lidic a Ležáků a plakaly matky, kterým odvěkleli děti. To bylo v tom strašlivém a nebezpečném čase, kdy padaly české hlavy jedna za druhou a mezi nimi i krásná, ušlechtilá hlava Vladislava Vančury.

Stydím se, že mluvím neustále jen o svých knížkách. Ale i Halasovo Ladění, Holanův První testament, básně Horovy byly plny cenzurních škrtnutí, které Vilém Kostka tiskárně rušil. A jedinečné, zaklínající verše Holanovy: „Zem bédná, bédná, ale jen jednou jedna a jako jednu zřít ji chce“ zazněly slavnostně v příhodný čas. Blahodárné pohlazení rukou Kostkovou počtíla i kniha Nezvalova Pět minut za městem, Horův Jan houslista, Cassiova Hromnice hoří! Kolik krásných veršů z těchto knih bylo by v těch dobách spadlo pod stůl! Mnohé z knih by vůbec nevyšly a jiné by vyšly tak zkomolené a zmrzačené, že by byly jen k pláči. Ale vyšly všechny a všechny v takovém znění, v jakém je čteme dnes v nových vydáních.

Ještě jsem se ani nezminil o ilegálních dotiscích. Bylo jich bezpočet a byly neméně riskantní, protože bylo v nebezpečné hře mnohem více svědků. Šlo-li o knihu, o kte-

ré se dalo předpokládat, že bude rozebrána, nakladatelé požádali tiskárnu, aby nerozmetávala sazbu a ponechala ji stát. Po rozebrání prvního vydání tisklo se se souhlasem Kostkovým na staré povolení z roku 1942—43—44 vydání nové, tzv. dotisk, aniž se změnila tíráž. Poněvadž nacisté povolovali jen malý počet výtisků, prováděl Kostka tímto opatřením hotovou eskamotáž, jež musila být zpravidla spojena s jeho napodobením Hoppova podpisu. Tak třeba moje Jaro, sbohem vyšlo ještě dvakrát, právě tak jako Světlem oděná. Kamenný most vyšel dokonce asi v pěti vydáních.

Každý, kdo prožil léta protektorátu, ocení Kostkovu statečnost, kterou osvědčil, když šlo o knihy Eisnerovy. Podpisoval je Vincy Schwarz, později popravený jako Němec, který zradil.

Ve sborníku Město vidím velké bylo tři sta cenzurních zásahů. Kostka jich ponechal sotva několik. S jeho vědomím podepsal jsem Eisnerovu knihu v Družstevní práci Láska v písních celého světa.

Bez rozpaků a nerozmyšleje se dlouho povolil i Fischerův překlad Fausta. Podepsal ho Vojtěch Jiráč. Saudkův překlad Hamleta vzal na sebe Aloys Skoumal.

Kostka však dobře znal nejen tyto literární mimikry a kamufláže. Účinně pomáhal i nešťastnému Ortenovi, který se skrýval ve svých knížkách za jména K. Jilek a J. Jakub.

Ale jak je tento výčet neúplný! A zlomkovitý! Ani Novák a tím méně já nemohli jsme vědět, co všechno prošlo jeho nezištnými rukama. Básníci od Borových nemohli být ovšem sami. Snad to věděl jen sám.

Těsně po válce jsme se s Kostkou scházeli. Měl jakési potíže jako bývalý protektorátní úředník. Ale těm, kteří byli zasvěceni, snadno se podařilo tyto potíže záhy odstranit.

Ptal jsem se ho jednou, zda nemíval strach. Zvláště po atentátu na Heydricha.

„Měl, samozřejmě,“ usmál se Kostka; „ale co jsem měl dělat? Ti, kdo tvrdí, že se nikdy ničeho nebáli, nemluví pravdu. Každý člověk v jistých chvílích pozná, co je to strach. Ale strach je vlastně jakási předehra. A po ní musí následovat čin. A tak záleží hlavně na tom, co člověk po strachu a ze strachu udělá.“

Vilém Kostka byl statečný český člověk.